

של דבר בשרידי גוויתו הטבועים בסלע, מהווים לגבי אביגדור פוסק סיטואציה סמלית רבת משמעות, והוא רואה את תפקידו כצייר בכך שהוא נותן לצופה תיאור של הסיטואציה. החוויה צריכה להימסר ע"י הסיטואציה עצמה, ולא דווקא ע"י עיבודה הציורי. כמוכן שעצם בחירת נושא כזה ובידודו - וע"י כך גם הפיכתו למשהו סמלי - מוסרת הלך רוח ואפילו זווית ראייה של הצייר, אך במקום זה צריך ציור רק להתחיל ולא להיגמר. החרדה מבואו הבלתי נמנע של המוות ותהליך ההתפוררות שבעקבותיו, ההתקוממות על זמניות האדם מול נצחיות האבן, מהווים נושא מרכזי בציוריו של אביגדור פוסק. נוצר אפילו הרושם, שמתוך גישה כזאת לאדם החולף המשאיר עקבות בסלע, מתייחס גם הצייר אל ציורו הוא כאל מערכת עקבות שלו עצמו בעתיד - מעין ניצחון זמני על הזמן המנצח. כאמור, רעיונות אלה, שבמהותם הם רגשיים ואפילו משהו רומנטיים, הם ספרותיים בעיקרם, וארגונם לקומפוזיציה הנסמכת כל-כולה על הסיטואציה הספרותית, עדיין אינו פותר את הבעיה של עיצובם הציורי הטהור. טכניקת הציור של אביגדור פוסק מתאימה מאוד לגישתו הספרותית ומתאימה הרבה פחות לפיתוח ציורי טהור. פוסק פועל בטכניקת השמן בגישה שהיתה נהוגה עד סוף המאה ה-19 ואצל האקדמים עד היום. אין זה ציור בצבע (גוון) ישר על הבר (א-לה-פרימה), אלא ציור תחתי בשחור-לבן, שעליו מונחים גוונים שקופים המקנים צבעוניות לציור התחתי. גישה כזאת טומנת בחובה סכנה של משיכת תשומת-לב הצייר לעיבוד שחור-לבן (כהה-בהיר) והתייחסות לצבע כאל דקורציה, שתפקידה גם מתן אווירה, ואפילו רימוז לאלמנטים ספרותיים, אך לא חיים עצמאיים של הצבע. ציירים המציינים מהטבע, יכולים להישמר ממכשלה זו מאחר שתמיד נמצא לפנייהם הדגם המקורי, שבו המעברים אינם בשחור-לבן אלא במערכות צבעוניות. אביגדור פוסק אינו מציייר מהטבע ובאמת הצבע בציורו אינו קולט כל ממשות עצמית, ועיקר תפקידו לשמש אווירה. ציור כ"המעטה הכחול" היה יכול להיות בעל גוון ירוק, חום כהה או אפור-סגול בלי לעורר שינוי ניכר באווירה או בתוכן החוויתי. כמוכן שכל שינוי בצבע במקרה כזה, אינו משנה לגמרי את הסיטואציה המוצגת עצמה, משום שזו נמסרת ע"י הציור התחתי בשחור-לבן. אף שעיקר התפעמותו של אביגדור פוסק מתרכזת בנושא ובסיטואציה, ורגישותו לציור עצמו היא שנייה במעלה; ורק במידה שהציור מדגים את הסיטואציה, יכול כל צופה שאינו מביא עמו התנגדות א-פרוירי לכל דיון בנושאים שבמרכזם עומדים המוות וההתפוררות, לקלוט בתערוכה זו משהו מהאווירה האינטנסיבית האופפת את הצייר והעומדת במרכז חוויותיו.

גריגואר מישונו

"תערוכות בתל-אביב" / הארץ / 19.4.63 / תע' יחיד / גלריה "תירוש" / תל-אביב

282

גריגואר מישונו נמנה עם פלג קטן של אסכולת פאריס, המעדיף להתייחס לציור כאל מוסר אווירה שהיא ספק פיוטית ספק דמיונית. לגביו, משמש הציור כמפתח למערך חוויתי, מעין

משל ויזואלי לנמשל אווירתי-רגשי. גם בעסוק מישונו בדמויות שעיצובן הוא פיגורטיבי מובהק, הוא מוסר מעין צילומי הווי ממצאות אחרת בעלת מתחים רגשיים וחוקים פנימיים משלה. בהתאם לכך, מבוססים פתרונותיו הציוריים פחות על מבנה ציורי "טהור", ויותר לפי כושרם הפוטנציאלי למסור אותה "מציאות אחרת". לא הקו והיחידות הצורניות הראשונות, הן שמעסיקות את מישונו, אלא התאורה, הבעת הפנים, הג'סטואליות של הדמויות המצוירות ויחס המתח ביניהן. למרות הקירבה של ציור זה לסוריאליזם, אין הוא למעשה סוריאליזם במובן המקובל של מושג זה, אלא יותר בבחינת הדגשה של מצבים רגשיים מסוימים עד הפיכתם לנקודת המוקד של תפיסת עולם רגשית. מישונו מסיט ומניע את ההשפעות המהוות שיווי משקל רגשי רגיל נוכח ראיית סיטואציה, ויוצר ע"י כך מערך כוחות חדש בו מודגשות חוויות הכמיהה והצפייה המתוחה ל"משהו העומד להתרחש". ייתכן מאוד שלגבי המהדרין תיראה גישה זו כספרותית מעיקרה - אך דומה שאין מקומו של ויכוח זה כאן, ורק הזמן יקבע מהו בדיוק הגבול הדק החוצץ בין "אורגניות ציורית טהורה" ובין "תפיסה אורגנית ספרותית מעיקרה, המועברת בדרך ציור".

מבחינת בחירתו בפתרונות ציוריים, מזכיר ציורו של מישונו את ציורי ה"פרימיטיביים" מסוף ימי הביניים. הסטיות בפרספקטיבה בין היחידות השונות באותו ציור, השימוש הרב בפתרונות דו-מימדיים, הנטייה לאווירת פנטאסט וגרוטסקה, והעיבוד הליניארי-קריקטוריסטי של קלסתרי הפנים של הדמויות המצוירות הם מסממניו המובהקים של מישונו ושל ציירי ימי הביניים כאחד. מישונו משתמש באלמנטים אלה כדי להשיג את אווירת הציפייה המתוחה, שאינה מתפרקת גם כשהדמויות עסוקות בפעילות נמרצת, וקיימת גם כאשר הנושא הוא אידיאלי כביכול. דווקא בקטעי הרקע שבציוריו זרועי הדמויות של מישונו, אפשר למצוא את הקטעים הציוריים ה"טהורים" יותר, המזכירים במשהו את התפתחויות הציור של ימינו. קטעים אלה הם ציוריים יותר, אולי דווקא משום שהם "רקע" ואינם נבדקים כל כך ע"י תיאומם לאווירה הקרה והמתוחה, המהווה את תכנם הבלעדי של כל הציורים. בתערוכה מופיעים גם אטיודים של ראש אדם, מעין סקיצות קריקטוריסטיות לשימוש בעתיד, וקשה לדעת לשם מה מוצגות סקיצות אלה, השייכות יותר ל"מטבח" של הצייר מאשר לאולם התערוכות.

ציונה תג'ר

"תערוכות בתל-אביב" / הארץ / 10.5.63 / תע' יחיד / גלריה "צ'מרנסקי" / תל-אביב

283 הציירת הוותיקה ציונה תג'ר מציגה תערוכת ציורים בטכניקה מיוחדת, שמקורה בעבודות עיטור וקישוט של האיכרים ההרריים מהקרפאטים. בטכניקה זו מציייר האמן בצבעים על צדו הפנימי של לוח זכוכית, ולאחר מכן מניח לוח זה על רקע שעליו מודבקים ניירות מוזהבים ומוכספים. בציור הצבעוני נשארים קטעים שקופים או סרוטים, שדרכם משתקף